

**A RAPOSA D'O *PRINCIPIÑO* NON QUERÍA SER
DOMESTICADA SENÓN CATIVADA. COMPARACIÓN
DAS TRADUCIÓNS CASTELÁ E GALEGA D'O *PRINCIPIÑO***

Rebeca Lema Martínez, Sara Maquieira Fontán

Universidade de Vigo

relema@uvigo.es, saramaquieira@hotmail.fr

[Recibido 14/09/11; aceptado 11/02/12]

Resumo

Este artigo dá conta das diferenzas tradutolóxicas existentes entre as traducións castelá e galega con respecto á obra orixinal en francés *Le petit prince*. Os erros de lectura e/ou as malas interpretacións do texto orixinal, poden dar lugar a traducións pouco adecuadas. As autoras queren facer fincapé na tradución do verbo francés *apprivoiser*, que malia non parecer moi relevante a primeira vista, supón unha peza clave para a comprensión da esencia da obra de Saint-Exupéry. Este tipo de desatinos está motivado en moitos casos pola utilización de dicionarios bilingües. Malia que os devanditos dicionarios poidan ser unha ferramenta de moita utilidade para profesionais da tradución, cómpre cuestionar sempre a súa autoridade. A hipótese de que exista unha relación lineal entre as terminoloxías de diferentes linguas é insostible para calquera bo/a tradutor/a. Por outra banda, tamén se entrevé a falta da figura dunha persoa revisora, fundamental para evitar erros culturais e ortolingüísticos e mesmo atenuar os chamados «vicios» do/a tradutor/a.

Palabras clave: tradución, domesticar, cativar, *apprivoiser*, revisor/a

Abstract

This article examines the differences in Castilian and Galician translations from the original French of *Le petit prince* and the misinterpretations of the original text that cause unsuitable translations. In this study, the authors wish to focus, in particular, on the translation of the French verb *apprivoiser*, which, though seemingly unimportant, is, in fact, key to a thorough understanding and appreciation of Saint-Exupéry's book. In many cases, the mis-translations examined here arise from the use of bilingual dictionaries. Though such dictionaries are an indispensable resource for translation professionals,

the authority of these sources must always be checked. The idea of a direct relationship between terminologies from different languages is not sustainable for every good translator. The lack of a reviewer for translations is apparent, the presence of which is essential to the cultural and ortolinguistic integrity of the text and keeps the so called “translator’s bad habits” in check.

Key words: translation, to tame, *cativar*, *apprivoiser*, reviewer.

Non cabe a menor dúbida de que *O principiño* é un dos libros máis lidos do mundo e, polo tanto, máis traducidos. Aínda que estea catalogado como un libro infantil, compila un amplo abano de reflexións de carácter filosófico, sobre como estar no mundo e a forma de ver o momento histórico. Ademais, este libro marca un estado de evolución da sensibilidade humana. Nel observamos como cuestións moi sinxelas poden ter moitas complicacións. Tamén é un libro moi imaxinativo e un exemplo é o momento en que o protagonista lle pide ao autor que lle debuxa un año e este debuxa unha caixa. Velaquí unha mostra ben palpable de que a imaxinación é moito máis importante que a vista.

Por outra banda, a obra conta cun elemento que chama especialmente a atención, que é o verbo *apprivoiser*¹. Este traduciuse en máis dunha lingua como «domesticar» no canto de «cativar», que sería a tradución máis axeitada tendo en conta o contexto e o sentido que o autor lle dá. Esta eiva de tradución, xunto con outras, condiciona enormemente a lectura da obra, de aí a análise das traducións ao galego e ao castelán desta.

O autor

O autor, Antoine Marie Jean-Baptiste Roger de Saint-Exupéry, escritor, poeta e aviador francés, naceu o 29 de xuño de 1900 en Lyon, no seo dunha familia nobre. Estudou belas artes e arquitectura, mais durante o servizo militar fíxose piloto e en 1926 comezou a traballar como piloto aeropostal. A partir de 1935 traballou como correspondente dos xornais *L’Intransigeant* e *Paris Soir* en Rusia e España. Durante a II Guerra Mundial, combateu como piloto de recoñecemento e, despois da caída de Francia, instalouse en Nova York, onde escribiu *Le petit prince*. A obra foi publicada en 1943 en Nova York e en 1945 en Francia. O conto, cheo de encanto e humanidade convértese axiña nun inmenso éxito mundial. O 21 de xullo de 1944 de Saint-Exupéry despegou dun campo de aviación de Córsega para cumprir unha misión da cal non regresaría xamais.

¹ Este artigo comezou sendo un traballo académico para o seminario «Memoria, mestizaxe e migración» impartido por Xoán Garrido Vilariño no mestrado de investigación da Universidade de Vigo «Tradución & Paratradución». Tivemos o privilexio de ter como informante a Luz Divina Alonso Troncoso, quen reparara na desafortunada tradución de *apprivoiser* despois de ser alertada por unha colega súa, profesora de francés no ensino secundario.

Os tradutores

Carlos Casares, o tradutor da obra cara ao galego, naceu en Ourense en 1941 pero criouse en Xinzo de Limia. Tivo unha infancia feliz que se desenvolveu nun ambiente familiar e máis ben labrego. Estudou filosofía e letras na Universidade de Santiago de Compostela e foi lector en varias universidades europeas. Foi escritor, editor e catedrático de instituto. En 1977 foi elixido membro da RAG e en 1996 presidente do Consello da Cultura Galega. Entre outras publicacións, foi colaborador da revista *Grial* e do xornal *La Voz de Galicia*. Obtivo varios premios da Crítica da Narrativa Galega. Carlos Casares faleceu no ano 2002.

O primeiro tradutor da obra cara ao castelán, Bonifacio del Carril, naceu en Buenos Aires (Arxentina) en 1911. Foi nomeado doutor en dereito pola Universidad de Buenos Aires. Traballou como avogado, diplomático, historiador e escritor. Como historiador foi membro da Academia Nacional de la Historia (Arxentina) e presidiu tres veces a Academia Nacional de Bellas Artes (Arxentina). Como escritor colaborou co xornal *Nación* e traballou durante máis de cincuenta anos como editor literario en Emecé Editores. Bonifacio del Carril faleceu en 1994.

Canto ás traducións, centrámonos na comparación dos textos e paratextos das versións galega e castelá por seren as linguas de recepción da obra no noso espazo e porque:

Crear dous espazos de descrición, un de tradución e outro de paratradución, resúltanos fundamental desde o punto de vista metodolóxico, porque nos permite analizar as distintas caras do traducir. (Garrido Vilariño, 2004: 32)

Non obstante, o estudo podería ser ampliado nun futuro a outras catro linguas: o alemán, o inglés, o italiano e o portugués, linguas ás que recorremos unicamente no caso da tradución de *apprivoiser* dada a relevancia que ten este termo na recepción literaria do texto traducido.

Partimos da base de que ambos os dous tradutores: Carlos Casares e Bonifacio del Carril, eran persoas competentes en galego e castelán, respectivamente. Por este motivo, non pretendemos en ningún caso facer unha crítica, senón todo o contrario. O noso obxectivo é elaborar un comentario para que os erros mencionados se teñan en conta e non se volvan reproducir en futuras traducións.

No caso do galego hai que ter en conta que a tradución se realizou nunha época prenORMATIVA na que esta era unha lingua altamente minorizada. Por outra banda, Casares era, ademais de director da editorial Galaxia, un escritor galego moi importante e unha personalidade de enorme influencia na nosa cultura e iso condicionou enormemente a recepción da tradución. Casares consideraba que unha obra desta transcendencia debía estar traducida ao galego

e tal iniciativa merece xa todas as loanzas. Non obstante, non parece que fose consciente de que traballar en lingua galega require un plus de rigorosidade por mor dos prexuízos que as/os falantes teñen cara á súa lingua. A tradución debería ter en conta todas as variedades lingüísticas e sociolingüísticas do galego por ser *O principião* un libro tan lido. Ao contrario ca no caso do castelán, que conta co beneficio do costume, a tradución ao galego cumpre tamén unha función normalizadora, por iso, non abonda con que unha obra estea moi ben traducida, senón que ten que estar perfecta.

Con todo, cómpre mencionar que a tradución d'*O principião* é anterior á actual normativa de 2003, de aí que haxa unha importante proporción de léxico («quedar *chafucado», *«solercias», *«zafrañar», *«trambilicado»...) non normativo. Isto non impide a comprensión do texto mais si o contextualiza ao empregar un vocabulario determinado. Hai que destacar o caso dos castelanismos, como no seguinte exemplo, no que se utiliza o termo «capullo» no canto de «casulo»:

[TO]² *Le Petit Prince* (p. 31): «Le petit prince, qui assistait à l'installation d'un bouton énorme.»

[TTG]³ *O principião* (p. 33): «O principião asistiu ó nacemento dun enorme capullo.»

[TTE]⁴ *El principito* (p. 38): «El principito, que asistió a la formación de un capullo enorme.»

Outra cuestión importante é a confusión entre o antepretérito de indicativo e o pretérito de subxuntivo. No exemplo seguinte a forma correcta é o pretérito de subxuntivo e non o antepretérito de indicativo, xa que non se trata dunha acción anterior a un referente pasado, senón dunha acción irreal que se produce simultánea ou posteriormente a outra:

[TO] *Le petit prince* (p. 64): «Elle se sentirait bien vexée, se dit-il, si elle voyait ça...»

[TTG] *O principião* (p. 72): «Se ela vira isto -diciase o principião- sentiríase avergoñada... »

[TTE] *El principito* (p. 81): «Se sentiría bien vejada si viera esto, se dijo...»

Por outra banda, *vejada* en castelán ten connotacións moito máis negativas do que *vexée* en francés e «avergoñada» ten outro significado totalmen-

² TO: Texto orixinal

³ TTG: Texto traducido en galego

⁴ TTE: Texto traducido en castelán

te distinto. Consideramos pois que *herida* e «ferida» respectivamente serían máis axeitados.

No caso de Bonifacio del Carril, cómpre mencionar a súa nacionalidade arxentina, o que explica que en moitas ocasións nos encontremos na obra en castelán con expresións e frases feitas que poidan resultar estrañas no castelán peninsular, pero que, se cadra, se trata de traducións feitas de xeito inconsciente por parte do mediador, coma nos seguintes exemplos:

[TO] *Le petit prince* (p11): «J'ai ainsi vécu seul, sans personne avec qui parler véritablement, jusqu'à une panne dans le désert du Sahara, il y a six ans.»

[TTG] *O principião* (p10): «Deste xeito, vivín só, sen ninguén con quen poder falar verdadeiramente, ata que tiver unha avaría, hai seis anos, no deserto do Sahara.»

[TTE] *El principito* (p14): «Viví así, solo, sin nadie con quien hablar verdaderamente, hasta que tuve una *panne* en el desierto de Sahara, hace seis años.»

Resulta estraño o mantemento de *panne* na versión castelá máis non o é tanto se temos en conta que na Arxentina e noutros países sudamericanos como Chile é moi común o emprego desta expresión. Así, podemos atopar titulares como: *Argentina se queda en panne*⁵. Por outra banda, na versión castelá sería máis idiomática a denominación *desierto del Sáhara* ca *desierto de Sahara*. Da mesma maneira, tanto na versión galega coma na castelá «Sáhara» aparece sen til cando debería levalo.

Outros exemplos de arxentinismos son a utilización dos termos *horror* como sinónimo de «medo» e *pájaros silvestres* no canto de *pájaros salvajes* respectivamente.

[TO] *Le petit prince* (p32): «Horreur des courants d'air.»

[TTG] *O principião* (p35): «Medo das correntes de aire.»

[TTE] *El principito* (p40): «Horror a las corrientes de aire.»

[TO] *Le petit prince* (p34): «Je crois qu'il profita, pour son évacion, d'une migration d'oiseaux sauvages.»

[TTG] *O principião* (p37): «Penso que, para se ir, o principião aproveitou unha emigración de paxaros salvaxes.»

[TTE] *El principito* (p42): «Creo que, para su evación, aprovechó una migración de pájaros silvestres.»

Neste último exemplo, en cambio, a tradución de *cueillir* por *cortar* débese fundamentalmente ao intento do autor de evitar o termo tabú *coger*;

⁵ Fonte: Diariopyme.com (2009)

por ter este verbo connotacións sexuais na Arxentina e outras zonas de Sudamérica.

[TO] *Le petit prince* (p48): «Mais tu ne peux pas cueillir les étoiles!»

[TTG] *O principião* (p53): «¡Pero ti non podes colle-las estrelas!»

[TTE] *El principito* (p59): «¡Pero tú no puedes cortar las estrellas!»

Ademais dos devanditos dialectalismos, hai outros elementos que poden facer que a versión castelá resulte estraña. Un exemplo é a excesiva proximidade ao texto orixinal, que en moitos casos dá lugar a calcos, como nos seguintes exemplos:

[TO] *Le petit prince* (p21): «Un dessin va, et l'autre ne ressemble plus.»

[TTG] *O principião* (p22): «Un debuxo parecerase, e outro non se parecerá nada.»

[TTE] *El principito* (p25): «Un dibujo va, y el otro se parece más.»

[TO] *Le petit prince* (p23): «Or un baobab, si l'on s'y prend trop tard, on ne peut jamais plus s'en débarrasser.»

[TTG] *O principião* (p24): «Se aparece un baobab e non se acode a tempo e non se corta de seguida, despois xa non se pode un desfacer del.»

[TTE] *El principito* (p25): «Y si un baobab no se arranca a tiempo, ya no es posible desembarazarse de él.»

Tanto no primeiro exemplo a tradución castelá *Un dibujo va* para *Un dessin va* coma no segundo a do verbo *desembarazarse* para *s'en débarrasser* son claros calcos do francés. Pola contra, o galego ofrece solucións acertadas nos outros dous casos debidas en gran medida a unha tradución máis afastada do texto orixinal. Como resultado deste afastamento, prodúcese unha maior domesticación, polo que a tradución de Casares será máis familiar para o público lector ca a de Del Carril. Velaquí un exemplo destas dúas estratexias de tradución:

[TO] *Le petit prince* (p20): «J'ai vu une maison de cent mille francs.»

[TTG] *O principião* (p21): «Vin unha casa que vale cen mil pesos.»

[TTE] *El principito* (p24): «He visto una casa de cien mil francos.»

Como podemos observar, na tradución galega de *francs* por «pesos», priorízase a aceptabilidade no eido receptor, o que, ás súas vez, agocha a orixe da obra. Pola contra, a orixe francesa é ben visible na versión ao castelán, na que se prefire optar pola adecuación á lingua e cultura orixinal. No tocante á tradución castelá, cómpre destacar o uso de estruturas arcaizantes ao longo de

toda a obra. Un exemplo é o seguinte: *Díjose a si mismo* en lugar de *Se dijo a si mismo* (p50).

O que teñen en común tanto a tradución galega como a castelá é que en moitos casos achegan solucións pouco axeitadas para determinados termos en francés. Cremos que isto se debe á utilización de dicionarios bilingües por parte dos tradutores e en moitos casos mesmo poderíamos ousar afirmar que se trataba do mesmo dicionario. A continuación presentamos unha escolma dos casos de traducións inapropiadas máis relevantes. O uso dos devanditos dicionarios bilingües implica un comportamento tradutivo que parte da base dunha relación unidireccional entre as linguas e os seus termos, o que supón unha versión pobre e mecánica do proceso tradutivo. O exemplo máis relevante é a tradución do xa comentado verbo *apprivoiser* por domesticar. Esta incorrección non é exclusiva do par de linguas castelán/galego co que traballamos inicialmente, senón que se estende a outras linguas como o alemán, o inglés e o italiano. Na seguinte cita observamos como en todas as linguas anteriores se traduce erradamente *apprivoiser* como «domesticar» e só en portugués se traduce con éxito como «cativar».

[TO] *Le petit prince* (p 67): «-Je ne puis pas jouer avec toi, dit le renard. Je ne suis pas apprivoisé.»

[TTG] *O principito* (p74): «-Non podo xogar contigo- dixo o raposo- Non estou domesticado.»

[TTE] *El principito* (p82): «-No puedo jugar contigo- dijo el zorro- No estoy domesticado.»

[TTGR]⁶ *Der kleine Prinz* «-Ich kann nicht mit dir spielen», sagte der Fuchs. Ich bin noch nicht gezähmt!»

[TTEN]⁷ *The Little Prince* «-I can't play with you» said the fox, «I'm not tame».

[TTIT]⁸ *Il Piccolo Principe* (p91): «-Non posso giocare con te», disse la volpe, «non son o addomesticata.»

[TTPT]⁹ *O principezinho* (p67): «-Não posso brincar contigo, disse a raposa. Ainda ninguém me cativou.»

Consideramos que un desatino tan frecuente se debe á utilización de dicionarios bilingües, e concretamente o *Diccionario Larousse Francés-Español*, no que o termo *apprivoiser* fornece como primeira acepción «domesticar» e, sobre todo, cando fai referencia a animais. *Apprivoiser* é unha palabra de vital importancia na obra non só porque apareza catorce veces senón porque

⁶ TTGR: Texto traducido en alemán

⁷ TTE: Texto traducido en inglés

⁸ TTIT: Texto traducido en italiano

⁹ TTPT: Texto traducido en portugués

é clave na descuberta do afecto por parte do protagonista. Por outra banda, o propio contexto indícanos que o termo axeitado é «cativar» e non «domesticar», xa que cando o principião lle pregunta á raposa polo significado de *apprivoiser*, esta responde:

«C'est une chose trop oubliée. Ça signifie "créer des liens"... Si tu m'apprivoises, ma vie sera comme ensoleillée. Je connaîtrai un bruit de pas qui sera différent de tous les autres. Les autres pas me font rentrer sous terre. Le tien m'appellera hors du terrier, comme une musique. Et puis regarde! Tu vois, là-bas, les champs de blé? Je ne mange pas de pain. Le blé pour moi est inutile. Les champs de blé ne me rappellent rien. Et ça, c'est triste! Mais tu as des cheveux couleur d'or. Alors ce sera merveilleux quand tu m'auras apprivoisé! Le blé, qui est doré, me fera souvenir de toi. Et j'aimerai le bruit du vent dans le blé... »

«É unha cousa demasiado esquecida. Significa "crear vencellos"... Se ti me domesticas, a miña vida estará chea de sol e coñecerei un ruído de pasos diferente de tódolos demais. Os outros pasos fanme meter debaixo da terra. Os teus chamaranme, como se foran unha música. Ademais, mira. ¿Ves alá os campos de trigo? Eu non como pan. Para min o trigo é inútil. Os campos de trigo non me recordan nada, e iso é triste. Pero ti te-los cabelos dourados. Se me domesticas será marabilloso. O trigo, que é dourado tamén, traerame o teu recordo e gustarame escoita-lo ruído que fai o vento entre as meses... »

Consonte esta definición, fica claro que a raposa non quere ser domesticada, senón cativada. Esta é unha tradución desatinada que, inevitablemente, condiciona a lectura. Relacionar conceptos como «domesticar» e «crear vencellos» é unha incoherencia textual e incluso cultural porque mentres que ao domesticar un animal se crea unha relación de submisión e obediencia de cara á/o ama/o, cando se crean vencellos non hai ningunha relación de submisión, senón de igualdade e respecto mutuo. Esta eiva non se debe unicamente á intervención dos tradutores, senón tamén á carencia da figura dunha persoa revisora. No caso do galego, esta existe poucas veces e, por outra banda hai un inconveniente engadido que é a confianza na autoridade do tradutor, Carlos Casares.

Outros exemplos de desatinos imputables ao emprego de dicionarios bilingües son os seguintes:

[TO] *Le petit prince* (dedicatoria): «j'ai une excuse sérieuse:»

[TTG] *O principião* (dedicatoria): «teño unha seria excusa:»

[TTE] *El principito* (dedicatoria): «tengo una seria excusa:»

Neste caso habería que optar por unha mellor adecuación na tradución da palabra *sérieuse* que, máis ca «seria», quere dicir «importante» ou «relevante».

[TO] *Le petit prince* (p14): «Un boa c'est très dangereux, et un éléphant c'est très encombrant.»

[TTG] *O principião* (p13): «Unha “boa” é moi perigosa e un elefante é demasiado embarazoso.»

[TTE] *El principito* (p17): «Una boa es muy peligrosa y un elefante muy embarazoso.»

Aquí o interesante é a tradución do adxectivo *encombrant*, que non significa «embarazoso», senón máis ben «molesto» ou «voluminoso». É curioso que tanto na versión galega como na castelá se traduza do mesmo xeito. Probablemente debido á utilización do mesmo dicionario Larousse, xa que este ofrece «embarazoso» como primeira acepción de *encombrant*.

[TO] *Le petit prince* (p26): «Je me crois toujours chez moi!»

[TTG] *O principião* (p28): «Sempre penso que estou no meu planeta.»

[TTE] *El principito* (p33): «¡Me creo siempre en mi casa!»

Neste caso, ambas as dúas versións traducen «*toujours*» por «sempre», cando neste caso *toujours* reflicte unha continuidade que sería máis apropiado traducir por «aínda» en galego e *aún* en castelán.

Outro tipo de particularidades máis difíciles de detectar polo público en xeral porque non chaman tanto a atención son aquelas relacionadas coa ortotipografía. Algúns exemplos son os que citamos deseguido:

[TO] *Le petit prince* (p9): «On disait dans le livre: «Les serpents boas avalent leur proie tout entière, sans la mâcher. [...]»»

[TTG] *O principião* (p7): «Dicíase no libro: “As serpes ‘boas’ tragan a súa presa enteira de todo, sen masticala. [...]”»

[TTE] *El principito* (p11): «El libro decía: «Las serpientes boas tragan sus presas enteras, sin masticarlas. [...]»»

No caso da tradución galega observamos o emprego de comiñas nun esforzo do tradutor por diferenciar o substantivo, o tipo de serpe do que se fala, do adxectivo. Observamos tamén que estas comiñas son simples. As comiñas en «boas» engádenlle un matiz semántico que o orixinal non posúe, producíndose así un xogo de palabras involuntario durante o proceso de tradución. Isto demostra que distintas traducións necesariamente darán lugar a lecturas diferentes porque as sensacións serán diferentes.

Canto ao castelán, observamos una omisión na tradución de *tout entière*, que podería estar traducido como *completamente*.

[TO] *Le petit prince* (p50): «C'est une occupation très jolie.»

[TTG] *O principião* (p55): «ÚE unha ocupación bonita.»

[TTE] *El principito* (p61): «Es una ocupación muy linda.»

Merece atención tamén este segundo exemplo, o caso do «Û» que atopamos varias veces ao longo da obra. Logo de varias pescudas e consultas descubrimos que se trataba dun erro mecanográfico motivado, probablemente, polo uso do acento agudo enriba dunha maiúscula.

Por último, detectamos o seguinte erro ortográfico:

[TO] *Le petit prince* (p9): «Ensuite ils ne peuvent plus bouger et ils dorment pendant les six mois de leur digestion.»

[TTG] *O principião* (p7): «Despois non se poden mover e dormen durante os seus meses que tardan en face-la dixestión.»

[TTE] *El principito* (p11): «Luego no pueden moverse y duermen durante los seis meses de la digestión.»

Neste caso o erro na tradución cara ao galego consiste na confusión entre o posesivo «seus» e o numeral «seis» debido unha vez máis á falta dunha figura revisora. Como consecuencia, a frase muda por completo.

Outras cuestións que non pasan desapercibidas son as diversas omisións e adicións, como as seguintes:

[TO] *Le petit prince* (portada, debuxo): «je crois qu'il profita, pour son évacion, d'une migration d'oiseaux sauvages.»

[TTG] *O principião* (portada, debuxo): non figura ningún texto.

[TTE] *El principito* (portada, debuxo): «creo que, para su evasión, aprovechó una migración de pájaros silvestres.»

O feito de que na tradución cara ao galego non apareza ningún texto que acompañe a ilustración probablemente se deba á política editorial de Galaxia. Mentres que na tradución cara ao castelán se optou por respectar os paratextos do orixinal, de tal xeito que a devandita ilustración presenta o título, na galega preferiuse manter a estrutura característica desta editora, na que o título vai antes da ilustración e mesmo antes da dedicatoria. En palabras de Garrido Vilariño:

A tradución nunca é unha operación autónoma; o traductor, sendo un operador principal, é un membro máis dun equipo ou dunha microsociedade que goberna a maneira de elaborar un produto final, no

noso caso un libro, cuxa capacidade de decisión está supeditada ás decisións funcionais que decide o grupo ou quen se reclame cunha posición de poder tal que estea en condicións de facelo. (Garrido Vilariño, 2004: 32)

Ademais dos tradutores, un condicionante do resultado da tradución é a política tradutora das editoriais en cuestión. Neste caso tivemos acceso a información sobre a da editorial Galaxia, que editou a tradución galega *O principião*. Porén, non logramos obter os mesmos datos por parte da editora da obra en castelán *El principito*, Alianza editorial. En Galaxia, na actualidade, traballan con tradutoras/es autónomas/os que contactan cando o precisan e que teñen tarifas de tradución propias ás que lles aplican anticipos por dereitos de autoría xunto cuns pagamentos periódicos segundo as vendas da obra traducida. Neste caso cómpre ter en conta que no momento en que se realizou a tradución ao galego, Carlos Casares dirixía esta editorial. Canto á imaxe da cuberta, cada vez que se quere publicar unha tradución hai que pedir a aprobación desta e do resto de elementos paratradutolóxicos relacionados coa imaxe ás editoras da obra na súa versión orixinal. Segundo unha informante de Galaxia, a editora da obra orixinal francesa, Gallimard, adoita impor numerosas condicións como a cor de fondo da cuberta, o que supuxo un problema para a editorial galega por mor da cor azul na cuberta dunha das súas edicións e contraria ao deseño proposto por Galimard. AA devandita rivalidade editorial debeuse ao interese de Galaxia polo mantemento da cor azul da súa colección de literatura infantil e xuvenil, da que forma parte *O Principiño*. En calquera caso, isto converte a edición galega nunha das poucas traducións d'*O Principiño* existentes no mundo que non mantén os paratextos icónicos do orixinal.

Continuando coas omisións, outro exemplo é o seguinte:

[TO] *Le petit prince* (p23): «S'il s'agit d'une brindille de radis ou de rosier, on peut la laisser pousser comme elle veut.»

[TTG] *O principião* (p24): «Se se trata dunha dunha ponla de rábano ou de roseira pódese deixala medrar como ela queira.»

[TTE] *El principito* (p28): non figura no texto.

Tamén hai casos de adicións, coma o que podemos observar deseguido:

[TO] *Le petit prince* (p20): «Tout le monde n'a pas eu un ami.»

[TTG] *O principião* (p22): «Non todo o mundo gozou da sorte de ter un amigo.»

[TTE] *El principito* (p25): «No todos han tenido un amigo.»

Na tradución ao galego deste último exemplo o autor afirma, rexéndose polas connotacións positivas que se atribúen á amizade, que ter un amigo

implica «gozar de sorte», caendo así nunha adición innecesaria, posto que as devanditas connotacións non estaban presentes no texto orixinal.

[TO] *Le petit prince* (p29): «Il n'a jamais rien fait d'autre que des additions.»

[TTG] *O principião* (p31): «Na súa vida fixo outra cousa que non fosen sumas.»

[TTE] *El principito* (p36): «No ha hecho más que sumas y restas.»

Por último, neste outro caso engádese, na versión castelá, o termo *restas* cando non se mencionaban no orixinal.

Outro tipo de erros, se cadra os máis graves, son os de tipo léxico-semántico, como ocorre nos exemplos seguintes:

[TO] *Le petit prince* (p9): «chef-d'œuvre.»

[TTG] *O principião* (p8): «obra de arte.»

[TTE] *El principito* (p12): «obra maestra.»

Apreciamos neste caso unha carencia na tradución galega dado que un *chef-d'œuvre*, a obra máis importante dun autor ou época é algo superior a unha *obra de arte*, que pode ser calquera traballo artístico.

[TO] *Le petit prince* (p10): «et c'est fatigant, pour les enfants.»

[TTG] *O principião* (p9): «e é fastidioso para os nenos.»

[TTE] *El principito* (p13): «y es cansador para los niños.»

Neste outro exemplo, o emprego do adxectivo *«fastidioso» na tradución galega non é axeitado por tratarse dun castelanismo que tampouco estaba admitido cando se editou esta tradución. Sería máis adecuada a utilización doutros verbos galegos como: amolar, aborrecer, estoxar ou aburrir. Unha mellor solución sería a proposta por Ángeles Freire Dopazo (1999) no seu traballo de fin de carreira: «Revisión e comentario da tradución de Carlos Casares *O Principião*»: «Aos nenos amólalles».

[TO] *Le petit prince* (p14): «Chez moi c'est tout petit.»

[TTG] *O principião* (p13): «No meu país todo é pequeniño.»

[TTE] *El principito* (p14): «En mi casa todo es pequeño.»

No exemplo anterior o problema é a falta de idiomaticidade. No caso do galego unha alternativa de tradución máis natural na nosa lingua sería: «De onde eu son todo é pequeniño». No tocante á versión castelá, ben é certo que *chez moi* significa *en mi casa*, mais cómpre manter a coherencia co resto da obra, na que se fala de planeta.

[TO] *Le petit prince* (p21): «Il me croyait peut-être semblable à lui.»
[TTG] *O principião* (p22): «Quizais pensaba que eu era semellante a el.»
[TTE] *El principito* (p25): «Quizá no me creía semejante a él.»

Neste caso prodúcese un falso sentido na tradución castelá motivada por unha negación inexistente na versión orixinal.

[TO] *Le petit prince* (p28): «Mais non! Mais non! Je ne crois rien!»
[TTG] *O principião* (p30): «¡Non, non, eu non creo nada!»
[TTE] *El principito* (p35): «¡Pero no! ¡Pero no! ¡Yo no creo nada!»

Nesta outra cita hai un problema de sobreadequación na tradución cara ao castelán, que é moi pouco idiomática porque se achega demasiado ao texto orixinal. Isto arranaxíase substituíndo os *¡Pero no!* por *¡No!*.

[TO] *Le petit prince* (p36): «Mais tu as été aussi sot que moi.»
[TTG] *O principião* (p39): «Ti fuches máis parvo ca min.»
[TTE] *El principito* (p44): «Pero has sido tan tonto como yo.»

Mentres que no orixinal en francés a comparación é de igualdade, na versión galega esta é de superioridade, probablemente debido a un erro de lectura do tradutor e á falta dunha revisión. O resultado é unha mudanza absoluta do significado, xa que non é igual «tan parvo coma min», que «máis parvo ca min».

[TO] *Le petit prince* (p38): «Bien sur!»
[TTG] *O principião* (p42): «¡Claro!»
[TTE] *El principito* (p48): «Seguramente.»

Na versión castelá podemos observar unha solución ambigua, xa que *seguramente* non sempre indica certeza senón que tamén pode indicar probabilidade.

[TO] *Le petit prince* (p60): «Le petit prince le regardait longtemps.»
[TTG] *O principião* (p67): «O principião mirouna durante un anaco de tempo.»
[TTE] *El principito* (p74): «El principito la miró largo tiempo.»

Neste caso é a versión galega a que non fica clara. Un «anaco» non necesariamente ten por que ser longo. Por outra banda, é unha redundancia especificar que o anaco é de tempo porque xa o contexto nolo aclara. Unha tradución moito máis sinxela sería a seguinte: «O principião mirouna durante un bo ana-

co». Coidamos que este erro se debe á obcecación co emprego de enxebrezas como anaco, mesmo cando non son necesarias.

Ademais dos aspectos xa mencionados, existen outro tipo de observacións que convén resaltar, como é o caso dos exemplos que citamos a continuación. Un dos principais problemas á hora de traducir son as fórmulas de tratamento. Neste caso concreto o pronome francés *vous* presenta un problema porque se pode traducir de dúas maneiras en galego e castelán: vós ou vostede/s.

[TO] *Le petit prince* (p31): «Je vous demande pardon.»

[TTG] *O principinho* (p33): «Perdoádeme.»

[TTE] *El principito* (p38): «Perdóname.»

[TO] *Le petit prince* (p31): «Que vous êtes belle!»

[TTG] *O principinho* (p34): «¡Que fermosa es!»

[TTE] *El principito* (p38): «¡Que hermosa eres!»

No primeiro exemplo, ademais da diferenza no tratamento (trato de vostede nas versións francesa e galega e de ti na castelá) nas traducións óptase polo modo imperativo, cando no orixinal se utiliza o presente de indicativo. Consideramos que sería máis atinada unha tradución como: «Pídlle perdón».

Outro caso moi curioso é a confusión de cifras, como nos exemplos seguintes:

[TO] *Le petit prince* (p38): «Il aurait pu assister non pas a quarante quatre, mais a soixante douce.»

[TTG] *O principinho* (p42): «Podería asistir non a corenta e catro, senón a setenta e dous.»

[TTE] *El principito* (p48): «Habría podido asistir no a cuarenta y tres, sino a setenta y dos.»

Nesta ocasión na versión castelá a cifra muda e pasa de ser corenta e catro a corenta e tres.

[TO] *Le petit prince* (p53): «Deux mil quatre cents quarante couchés de soleil para vingt-quatre heures.»

[TTG] *O principinho* (p59): «Dos mil catrocentos corenta solpores que podía contemplar cada día.»

[TTE] *El principito* (p65): «Por las dos mil cuatrocientas puestas de sol, ¡cada veinticuatro horas!»

Unha vez máis, temos outro caso de alteración da cifra e, como consecuencia, as postas de sol pasan de ser mil catrocentas corenta en francés a dúas mil catrocentas en castelán.

Outros exemplos que chaman a atención son os seguintes:

[TO] *Le petit prince* (p52): «Cen 'est pas drôle du tout -dit l'allumeur.»

[TTG] *O principião* (p56): «Pois non ten tanta gracia -dixo o faroleiro.»

[TTE] *El principito* (p62): «No es raro en absoluto -dijo el farolero.»

En castelán utilízase o termo *raro*, cando en francés quere dicir «divertido», ou ben «ter graza», como en galego. Dado que o ano de edición da obra en galego é anterior á nova normativa, poderíamos admitir perfectamente o termo «gracia». Agora ben, na actualidade sería incorrecto.

[TO] *Le petit prince* (p55): «Le géographe fait faire une enquête sur la moralité de l'explorateur.»

[TTG] *O principião* (p60): «O xeógrafo manda facer un inquérito sobre a moralidade do explorador.»

[TTE] *El principito* (p68): «El geógrafo hace levantar una encuesta acerca de la moralidad del explorador.»

Na versión castelá prodúcese un calco ao traducir *enquête* como *encuesta*, cando o correcto sería *investigación*.

Tampouco a expresión *hace levantar* nos parece axeitada por tratarse dun calco da estrutura francesa. *Manda hacer*, ou *manda levantar* serían solucións máis idiomáticas.

[TO] *Le petit prince* (p84): «Je suis content que tu aies trouvé ce qui manquait à ta machine.»

[TTG] *O principião* (p94): «Alégrome de que arranxára-la avaría da túa máquina.»

[TTE] *El principito* (p102): «Estoy contento de que hayas encontrado lo que faltaba a tu máquina.»

No texto galego fálase de «arranxar», cando existe a garantía de que fose así, xa que atopar o que lle faltaba á máquina non implica necesariamente que esta se chegase a arranxar.

[TO] *Le petit prince* (p87): «Elle était bonne.»

[TTG] *O principião* (p96): «¡Que rica estaba!»

[TTE] *El principito* (p104): «Era dulce.»

En castelán emprégase o termo *dulce* para indicar unha calidade da auga, que podería malinterpretarse como por oposición á auga salgada.

Conclusións

Coa comparación das traducións castelá e galega tentamos pór de manifesto o comportamento tradutivo seguido por Bonifacio del Carril e Carlos Casares. Non cabe dúbida de que as traducións galega e castelá, malia pertenceren a dúas culturas moi achegadas e, polo tanto, compartiren moitas similitudes, son moi diferentes no tocante ás estratexias de tradución. Como comentamos anteriormente, mentres que na tradución cara ao galego impera a busca da aceptabilidade e de aí a utilización de formas enxebres na procura da idiomaticidade do texto de chegada; na tradución cara ao castelán óptase pola adecuación, de maneira que se adoitan conservar as formas e estruturas do texto de partida.

As eivas comentadas mediante os exemplos anteriores débense, na súa meirande parte, á idea de tradución que ten cada mediador. Esta idea pasa, en ambos os dous casos, por considerar que só se están traducindo linguas e non culturas, de aí que exista unha gran dependencia do dicionario bilingüe, ao que se lle outorga unha autoridade tal que provoca incoherencia textual ao longo de toda a tradución. Esta idea de tradución é a que ve o dicionario bilingüe como único recurso para traducir, sen ter en conta que a tradución, en tanto que nova creación, ten vida propia e esixe uns mecanismos de coherencia axeitados. Traducindo, incorpóranse ao acervo dunha cultura non só unidades lingüísticas, senón tamén culturais, como comprobamos no caso da falta de consenso entre as editoriais Galaxia e Gallimard no tocante ás cubertas da edición galega da obra.

Polo que respecta á tradución do verbo francés *apprivoiser* e dado que este termo é fundamental para entender a esencia da obra, unha tradución non axeitada como as analizadas anteriormente pode mudar, e de feito muda, completamente o seu significado. Con todo, o autor da tradución cara ao portugués, Manuel Alberto, resolve maxistralmente este problema traducindo *apprivoiser* por «cativar». Concluimos, por tanto, que debería corrixirse tan repetido desatino, seguindo o modelo da tradución portuguesa, que é digna de eloxio.

Bibliografía

- DE SAINT-EXUPÉRY, ANTOINE. 1971 (2001). *Der kleine Prinz*. Karl Raul Verlag. Traducido ao alemán por Grete & Josef Leitgeb.
- DE SAINT-EXUPÉRY, ANTOINE. 1971 (2002). *El principito*. Madrid: Alianza Editorial, Biblioteca Temática Juvenil. Traducido ao castelán por Bonifacio del Carril.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. 1971 (2007). *Il Piccolo Principe*. Milán: RCS Libri S.p.A. Colección Tascabili Bompiani. Traducido ao italiano por Nini Bompiani Bregoli.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. 1943 (1996). *Le petit prince*. Paris: Gallimard, Folio Junior.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. 1971 (1995). *O Príncipezinho*. Lisboa: Relógio d'Água Editores. Traducido ao portugués por Manuel Alberto.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. 1972 (1994). *O principião*. Vigo: Editorial Galaxia, Colección Árbore. Traducido ao galego por Carlos Casares.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. 1971 (1995). *The Little Prince*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited. Traducido ao inglés por Katherine Woods.
- FREIRE DOPAZOO, Ángeles. (1999) *Revisión e comentario da traducción de Carlos Casares [de] «O Principião»*. **Traballo de fin de carreira**. Vigo: Facultade de Filoloxía e Traducción.
- GARRIDO VILARIÑO, Xoán Manuel. (2003) «Texto e paratexto. Tradución e paratradución». En *Vicerversa. Revista galega de tradución n° 9-10*. pp. 31-39. Vigo: Servizo de publicacións da Universidade de Vigo.
- LAROUSSE. *Dictionnaire et encyclopédie Larousse*. En liña: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/Recherche> (Data de consulta: 28/07/2011)
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la Real Academia Española*. (2007). En liña: <http://buscon.rae.es/draeI/> (Data de consulta: 28/07/2011).
- REAL ACADEMIA GALEGA. *Vocabulario Ortográfico da Lingua Galega (VOLG)*. (2010). En liña: <http://www.realacademiagalega.org/volga/> (Data de consulta: 28/07/2011).
- VV. AA. *Diccionario Digalego*. Ir Indo. (2008). En liña: <http://www.digalego.com/> (Data de consulta: 28/07/2011).
- VV. AA. *IATE: Inter Active Terminology for Europe* (base de datos terminolóxica da Unión Europea). (2007). En liña: <http://iate.europa.eu/iatediff/switchLang.do?success=mainPage&lang=es> (Data de consulta: 28/07/2011).
- VV. AA. *Diariopyme.com. Punto de encontro de emprendedores y empresarios*. (2009). En liña: <http://www.diariopyme.com/2009/05/argentina-sequeda-en-panne/> (Data de consulta: 28/07/2011).

- VV. AA. *Dictionnaire de l'Académie française*. Dicionario monolingüe de francés. En liña: <http://atilf.atilf.fr/academie9.htm> (Data de consulta: 28/07/2011).
- VV. AA. *Le dictionnaire*. Dicionario monolingüe de francés. En liña: <http://www.le-dictionnaire.com/> (Data de consulta: 28/07/2011).
- VV. AA. *WordReference.com* Dicionario multilingüe. En liña: <http://www.wordreference.com/es/> (Data de consulta: 28/07/2011).
- XUNTA DE GALICIA. *Diccionario da Real Academia Galega*. (1997). En liña: http://www.edu.xunta.es/diccionarios/index_rag.html (Data de consulta: 28/07/2011).